

Мороз Г. В.

*доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права
юридичного інституту Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

Екологічний конфлікт як соціальне та правове явище

Початок третього тисячоліття охарактеризувався значним посиленням антиекологічних тенденцій соціально-економічного розвитку, за яких відносини природи і суспільства продовжують вибудовуватися за схемою «друг – ворог», що тільки посилює їх конфліктний потенціал. Екологічні протиріччя набувають ознак системної кризи сучасної цивілізації. Глобальний характер екологічних протиріч визначається сьогодні такими ключовими проблемами: охорони й використання водних, земельних, лісових і мінеральних ресурсів; збереження біорізноманіття; зміни клімату й забруднення атмосфери; енергетичної й ресурсної безпеки; «екологічної дискримінації». Значний конфліктний потенціал зазначених проблем вже у найближчій перспективі може призвести до виникнення і розвитку не тільки локальних, а й міжнародних екологічних конфліктів – «водних», «мінеральних», «земельних», «асиміляційних», «продовольчих» тощо [1].

Американський соціолог Л. Козер розглядав конфлікт як ідеологічне явище, яке відбиває спрямованість та почуття соціальних груп або індивідів у боротьбі за об'єктивні цілі - владу, зміну статусу, перерозподіл доходів, переоцінку цінностей тощо. Він вважав конфлікт важливим елементом соціальної взаємодії, який сприяє припиненню або укріпленню соціальних зв'язків [2]. Конфліктні ситуації різного характеру, рівня вважаються головною рушійною силою соціальних змін.

Екологічні конфлікти мають соціальний зміст (походження), оскільки їхнє існування нерозривно пов'язано з соціальною діяльністю, яка стосовно природи може бути як конструктивною, так і руйнівною. Суперечності, що виникають у системі взаємовідносин «людина-природа-суспільство» - головна проблема

сучасності. Як зазначає М. І. Дробноход, наразі вкрай загострилися негативні явища глобального виміру, які вже не лише гальмують соціально-економічний розвиток, а створюють реальну загрозу існуванню людства та біосфери у цілому. Про це переконливо свідчить динаміка посилення кризових явищ у світі, зокрема голоду, злиднів, духовного спустошення особистості, руйнування людської психіки, екологічних катастроф, невиліковних хвороб, піратства, работоргівлі, витонченої злочинності, тероризму, руйнівних конфліктів, локальних воєн і зростаючої реальної загрози виникнення світової війни із застосуванням ядерної та бактеріологічної зброї [3]. Тобто безпека існування людської цивілізації під реальною загрозою. Проблема конфліктності екологічних та економічних інтересів та її вкрай негативні наслідки зумовлюють необхідність пошуку конструктивних шляхів відновлення екологічної рівноваги шляхом підтримки сталого розвитку. Указом Президента України від 12 січня 2015 року схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна-2020», одним із завдань якої є забезпечення стійкого зростання економіки екологічно невиснажливим способом. Сталий розвиток - це такий розвиток суспільства, за якого задоволення потреб теперішніх поколінь не повинно ставити під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби, для чого необхідне узгодження екологічних, економічних та соціальних складових розвитку. Конференцією ООН з проблем навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.), було ухвалено Програму дій «Порядок денний на ХХІ століття» як концепцію стійкого (сталого) екологічно безпечного та збалансованого розвитку людства у третьому тисячолітті. Ідеї Ріо-92 свого часу стали важливою складовою національної політики і безпеки багатьох, передусім розвинених, країн світу. Проте всі намагання міжнародної спільноти поліпшити ситуацію виявилися безплідними та марними. За минулі роки жодної із світових проблем навіть щонайменшим чином не було розв'язано. І це відбувається не тому, що принципи стійкого розвитку є хибними. Навпаки, ці принципи є досить зрозумілими та логічними, адже йдеться про розвиток, що не виходить за межі можливостей навколишнього

середовища. Але річ у тім, що реалізація зазначених принципів потребує не стільки належного інформаційного забезпечення і глибинних знань, скільки високої духовності, моралі та природовідповідної моделі поведінки людини й суспільства у цілому, які не є вродженими, а досягаються лише завдяки тривалому виховному тренінгу [3].

З огляду на те, що конфлікти виконують конструктивні (позитивні) функції та деструктивні (негативні) функції, головна умова позитивності конфлікту - це управління ним, що дозволяє знизити загострення боротьби, обмежити кількість його суб'єктів і предметів суперечки. Світовий досвід, в тому числі і нашої країни, говорить про те, що там, де конфлікти насильницьки припиняються або назрілі протиріччя не помічаються, вони переходять на прихований (латентний) рівень; тим самим зникає можливість мирного вирішення протиріч. Рано чи пізно конфлікти проявляють себе, але вже у більш руйнівних формах. Позитивні ж функції конфліктів проявляються в тому, що вони сигналізують владі про проблеми, які з'явилися, стимулюють розвиток суспільства через вирішення цих проблем, ініціюють прийняття нових законів та створення нових інститутів, інтегрують раніше розрізнених індивідів і формують стійкі групи інтересів [4, с.267].

Вважається, що основою усіх конфліктів екологічного характеру є право власності на ресурс, йдеться про прагнення чи навіть боротьбу за владу та контроль над природоресурсним потенціалом відповідних територій. Деградація відновлюваних ресурсів, їх дефіцит (обмеженість) можуть виступати в ролі як причини, так і наслідку екологічних конфліктів. На сьогодні вкрай важливо вести мову про необхідність розробки та впровадження якісно нових механізмів розв'язання екологічних конфліктів. Зусилля держави повинні спрямовуватись на формування засад сталого (екологічно неконфліктного) розвитку, на реальне впровадження демократичних традицій, на ефективне та дієве забезпечення участі громадськості в обговоренні і прийнятті важливих для суспільства екологічних рішень. На рівні Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року одним із

принципів національної екологічної політики визначено принцип участі громадськості та суб'єктів господарювання у формуванні та реалізації екологічної політики, а також урахування їхніх пропозицій при вдосконаленні природоохоронного законодавства. В останні роки відбулися певні позитивні зрушення у процесі становлення передумов ефективного залучення громадськості до вирішення екологічних проблем. Усе чіткіше визначається стратегія і тактика громадської екологічної політики, реалізації форм та застосування методів екологічного стимулювання як на місцевому, так і загальнодержавному рівнях, впровадження компромісних попереджувальних заходів для збереження довкілля представниками екологічної громадськості. Дотримання принципів екологічної демократії, відкритість та доступність процесу ухвалення екологічно значимих рішень надає можливість всім зацікавленим сторонам представити свої інтереси, відтак запобігти ймовірним конфліктним ситуаціям в сфері екологічних відносин.

Список використаних джерел

1. Сабадаш В. Екологічні конфлікти як провісники глобальної війни за природні ресурси // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/218-ekologchn-konflkti-yak-provsniki-globalnoyi-vyni-za-prirodn-resursi.html>
2. Взгляды Л. Козера на парадигму конфликта // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com.ua/15840720/sotsiologiya/istoriya_sotsiologii_-zborovskiy_ge
3. Дробноход М. І. Гострі суперечності в системі «Людина - навколишнє середовище» - головна проблема сучасності // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soskin.info/ea/2010/1-2/201013.html>
4. Юрій М.Ф. Політологія: Підручник. – К.: Дакор, КНТ, 2006. – 416 с.